

Цетиње, 14. августа

Рат је свршен. Не грме топови, не лије се крв. На Балкану је велика промјена. Настао је мир. Из те дивовске борбе савезници су изашли поносни, уздигнуте главе: стекли су и морално и материјално. Сад је на дневном реду диоба међу савезницима. Србија има да се раздијели са Грчком, као год и с нашом државом.

Питање о разграничењу између савезника не улијева никакву бојазан. Међу савезницима су тако срдачни и топли односи, да ће се и разграничавање извести у највећем споразуму и без икаквих опасности да се диван склад међу савезницима поквари.

То засвједочује и писање полуслужбеног листа биоградске владе „Самоуправа“, која има о томе овај улодни чланак:

Питање о разграничењу између Бугарске с једне, и Србије, Грчке и Црне Горе с друге стране, расправља се чешће у појединим листовима наше и стране штампе на начин, који изазива узнемиреност код мање обавјештених људи, и бојазан да се, из дефинитивна разграничавања међу појединим државама, могу излећи нежељене компликације. Те и такве претпоставке потичу махом из неповољне обавјештености код наших, и тенденциозног представљања ствари код страних листова, и могу унијети забуну у јавно мишљење.

Ради обавјештења читалачке публике, која се, слободно и спуним повјерењем, може предати својим пословима, сматрамо за дужност изјавити: да су границе између Србије и Бугарске, и између Грчке и Бугарске, детаљно уређене уговором о миру у Букурешту, и да су ради утврђавања тих граница на самој терену, већ одређени и људи, који ће одмах приступити томе послу; да су, тако исто, границе између Грчке и Србије, детаљно утврђене ранијим споразумом на пријатељски начин између влада двију држава, те да њихово одређивање на самој терену не може изазвати никаквих разилажења, нарочито кад се узму у обзир: заједница интереса двију сусједних земаља, и искрена жеља, не само међу владама, него и међу становницима двију земаља да се грчко-српски споразум и пријатељство стално одржавају и даље развијају као здрава основа паметне политике држава, које воде рачуна о будућности. Најпослије, у погледу разграничавања између Црне Горе и Србије, можемо увјерити читоце, да ће се и то питање расправити потпуно пријатељским споразумом, пошто се, последице заједнице тежња и осјећања код народа двију држава, тако дивно манифестованих у минулим ратовима, не могу очекивати разилажења, која би могла поколебати ту заједницу. Наша јуначка браћа Црногорци могли су се увјерити, да за њих у Србији куца искрено, братско срце, и да она неће жажалити, у границама могућности, да учини свако добро својој драгој сестри, Црној Гори.

Са гледишта питања о разграничавању, српски грађани, дакле, могу се сасвим слободно предати својим пословима, јер, са те стране, не грози никаква опасност миру. Осим тога, ни са гледишта општег политичког положаја, како на Балкану тако и у Јевропи, за овај мах нема изгледа за ратне опасности. Питање о Тракији и Једрену, по гесту Турске, до душе, отворено је, али се може очекивати, да ће га велике Силе затворити каквом трансакцијом. Искреност великих Сила у тежњи за одржањем мира, показана на онако јасан начин у току минулих криза, неће се демантовати ни у овој прилици. У осталом, из тога питања не може потећи никаква опасност по мир Србије, ма каква правац узело ријешење тога питања. Послије поднесених жртава у минуломе рату, све балканске државе имају много разлога жељети мир, а чврст и искрен споразум између Грчке, Србије и Црне Горе, коме је, пријатељским расположењем и држањем својим, учинила драгоцијене услуге и повећала важност краљевина Румунија, скоро да са свим искључује појединачне испале противу мира на Балкану.

Према свим тим приликама, балкански народи и државе могу с поуздањем рачунати на одржање мира за извесно, на можда и дуже вријеме.

Питање о наоружавању

— Гласови противу силног наоружавања
И прије балканског рата трошкови за наоружавање разних држава били су достигли невјероватне бројке, али сада, за вријеме и последице рата на Балкану, ишло је то све сгесцендо тако, да се данас говори о — милијардама! Њемачка, Француска, Русија, Енглеска, Аустро-Угарска — све те државе многе број својих војника, својих топова, својих ратних лађа, и т. д. И докле ће се доћи и које ће последице слиједити?

— Енглески државник Лојд Џорџ, одговарајући ових дана у Доњем Дому на једну интерпелацију, казаше:

Повећање наоружавања, не само у Енглеској већ у свим просвјешћеним земљама, велика је опасност. Енглеска, н. пр., троши ове године за своју мрнарницу више него ли што год. 1886 потрошише све свјетске мрнарнице заједно, рачунајући и енглеску.

Опсег и различитост бродова и других ратних средстава помножише се. Иза дреднота дођоше подморске лађе, иза ових аероплани, па напакон хидроплани. Гдје ће се довршити? Питање се не тиче само нас, јер једна држава сама не може смањити војне и поморске трошкове; али би се тим питањем морали позабавити сви просвјешћени народи.

Европски концерт морао би уложити ону слојност и добру вољу које му омогућише да мирним начином ријешити погипелно источно питање, и у не мање важно питање, како да се смањи наоружавање. Данашњи дух натјечања требало би замјенити духом заједничке кооперације. Данас су свјетске финансије оптерећене са преко 10 милија-

рада за наоружавање; зар не би било боље уложити ову огромну своту у унапређивање завода и трговине појединих народа?

У задњем броју журнала „Fortnightly Review“ изашла је под горњим насловом расправа Сир М. Вехтера, у којој он доказује крајњу нужду европског мира ради опасности општег краха ушледе све већег наоружавања, захвалећи дипломатији, балканско се питање може сматрати сретно ријешено, но нема ипак ни једног човјека у Европи, који би с поуздањем могао рећи, да се данас или сјутра неће наћи нови међународни неспоразуми, који би могли изазвати сукоб разних интереса и рат. У непрестаном очекивању рата све се на њега спрема. Издаци за војску константно расту. По подацима енглеског адмиралата и ратног министарства, чување мира у прошлој години стајало је државе једанајест милијарда круна. Ти ужасни брегови злата троше се на оружје и ратне лађе; двије у исто вријеме државе немају средстава за жељезнице, за просвјету, за осигурање радника и т. д. Највећа модерна грађевина, умјетни водени пут, што спаја два океана, Панамски канал, стоји милијарду и по круна. Цијела енглеска трговачка флота стоји девет и по милијарда, а цијела свјетска флота стоји двадесет милијарда круна. Из тих се бројка види, да Европа за десет мјесеци потроши на наоружавање вриједност цијеле енглеске трговачке флоте, а за двадесет мјесеци вриједност трговачке флоте цијелог свијета.

Но не ради се ту само о овој огромној новчаној суми, треба ту убројити и четири милиона младих и здравих сила, које су лишене могућности да раде на општу корист а морају се узети у обзир и они милиони радника, који раде само на изради ратног материјала. Тешко је оцијенити величину овог губитка у опште државној економији, но она је у сваком случају колосална.

Балкански спор је ријешен, но његова последица била је, да је Њемачка за шљедећих пет година повећала свој војни контингент.

Ево зашто Поенкаре и његово министарство одлучише, да ће изнијети предлог о трогодишњој војној служби, који је одређен за то, да произведе жељени утисак. За то је и послан Делкасе у Петроград. Руско-француски савез пријетио је, да ће се распасти, јер Француска није била доста јака или бар није тако изгледала.

Службена статистика Енглеске и Њемачке за год. 1911. даје ове бројке: Сва енглеска трговина достигла је висину од 1837 милиона фунти, од чега пуних десет посто-така пада на Њемачку. Увоз Њемачке и Енглеске био је 2 милиона фунти, а из Енглеске и Њемачке 88 милиона фунти.

Аутор држи, да јавно мнијење Енглеске жели и тражи савез са Њемачком, али сва добра настојања Карлилеа, Халданеа и осталих јавних радника остала су безуспјешна ради настојања Њемачке, да се дограби превласти на мору. Ради тога су настали велики издаци за ратну мрнарницу, што је у

Енглеској побудило зловољу на Нијемце.

У Њемачкој влада опет идеја антагонизма против Енглеза. У моменту марочке кризе дошло је до мирног ријешења једино ради разборитости њемачке владе. У осталом аутор тврди, да су све предрасуде њемачких народних маса против Енглеза развијене вјештачким начином. Но ради културне сродности обају народа могуће је и њихово приближење. На то би имали радити и обострани државници и обострана штампа. Кад се утврди пријатељство Енглеске и Њемачке, неће бити тешко у њихово коло повући и остале државе: Русију, Француску, Аустројуг и Италију.

На тај би се начин тројни савез и споразум, који сада пропадају у антагонизму наоружавања, претворили у европску федерацију, којој би била задаћа организovati сигурност Европе од најезде других раса — жуте и црне.

Лондонска конференција

— Преглед рада и закључака лондонске конференције —

Лондонска конференција амбасадора завршила је у главном свој рад. Амбасадори су добили одмор и врло је вјероватно, да се конференција у Лондону неће више ни састајати; сва питања, која сад још имају да се ријеше, ријешити се директно између самих кабинета великих сила. За то се њен историски рад може сматрати као завршен.

Та је конференција отворена, као што се зна, на приједлог енглеског министра спољних послова Сер Едварда Греја. Она је дошла као пошљедица пријетњи Аустро-Угарске, да ће се умијешати у ствари на Балкану. Да би спријечиле засебну акцију А. Угарске, силе Тројнога Споразума су ријешиле да предложе одржање ове конференције, за коју је прву идеју дао тадашњи француски министар спољних послова, Поенкаре.

Пошто су све силе усвојиле приједлог Грејев и одредиле своје амбасадоре у Лондону да учествују на тој конференцији, она је отпочела свој рад. Прва сједница конференције држана је 4. децембра прошле године у Сенјемској Палати у Лондону.

Овако састављена амбасадорска конференција била је једино тијело дотле непознато у међународној пракси. На сједницама амбасадорским нијесу се могли доносити никакви обавезни закључци, већ су се ту само мијењале мисли и погледи између влада појединих сила. Обавезни закључци су стварни тек по одобрењима дотичних влада за свако питање посебице.

Већ трећег дана по своме састанку, 7. децембра, амбасадорска конференција је донијела своје најважније ријешење: о аутономији Арбаније и о уступању једног неутралног пристаништа на Јадранском Мору Србији за њене трговачке циљеве са дозволом, да се Србија тим пристаништем може служити при увозу свога ратног материјала, као што је о томе, сјутра дан последице тога ријешења, држао опширан реферат Поенкаре у француском парламенту.

Послије овога ријешења, на дневном реду за амбасадорску конференцију стајало је између осталог и питање о регулисавању економских и финансиских питања, која су произишла из рата. Та сва питања су доцније упућена финансиској конференцији у Паризу, на којој су заступљене и све државе, које су водиле први балкански рат.

Послије свога првог ријешења од 7. децембра амбасадорска конференција је наставила свој рад врло граљаво. Тако је даље цијелог децембра и цијелог јануара расправљано час о границама Арбаније, час о Егејским Острвима, не могући ни у једном од тих питања постићи сагласност.

Једна једина сагласност између сила била је постигнута за ово вријеме у пи-

тању заједничког корака код Порте, којим се препоручивало примање савезничких услова. У тој ноћи, која је 4. јануара ове године предана у Цариграду, велике силе су савјетовале Турску, да закључи мир и да прими услове савезника, да уступи Једрене савезницима, а да рјешење о Егејским Острвима остави великим силама. У исто вријеме силе су изјавиле Турској да ће јој, ако њихов савјет не прими, ускратити сваку помоћ.

Послије овога амбасадорска конференција дуго није могла доћи апсолутно ни до каквог јединства. Цијелог фебруара до почетка марта говорило се о Скадру. Најзад 9. марта је донијето рјешење да Скадар припадне Арбанији.

Послије овога на сједницама амбасадорским почела су савјетовања о томе: како да се Срби и Црногорци приморају, да напусте опсаду Скадра. И када је Скадар, послје капитулације Есад паше, 10 априла пао у руке савезницима, амбасадори су наставили савјетовања о мјерама, да се Црногорци приморају на напуштање освојене вароши. Та су се савјетовања завршила познатом флотном демонстрацијом пред Баром и Улцињом.

Када је најзад Црна Гора била приморана да у томе питању попусти, амбасадорска конференција је наставила говор о јужним границама Арбаније. Док су у питању сјеверних граница Арбаније биле највише заинтересоване Русија и Аустро-Угарска, докле су у питању јужних граница показивале највеће интересовање Италија и Француска, која је врло енергично бранила и заступала грчко становиште и грчке интересе у томе питању. Најзад 16 јула донијето је рјешење о статуту за будућу арбанаску државу.

Мјесто амбасадорске конференције сада ступа у рад међународна комисија, која има да у детаљима и на лицу мјеста утврди арбанаске границе.

Зашто је Аустро-Угарска попустила

— Одустајање А. Угарске од ревизије уговора —

Мађарски лист „А Нап“ добио је од министарства спољних послова информације о разлозима, који су нагнали А. Угарску да попусти у питању ревизије Букурешког Уговора. Та је информација овака: По Берлинском Уговору имају све сигнатарне силе право, да све догађаје на Балкану подвргну ревизији. Монархију интересују ти догађаји у првом реду. Ми (монархија) смо одмах у почетку изјавили да нећемо допустити, да се сувише ослаби Бугарска, јер би се тиме пореметила равнотежа на Балкану, која је потребна за трајни мир. Ми добро знамо, да би иза неправедног мира, опет избио тамо пожар. Русија је исто становиште заступала и ми смо нехотично пошли истим путем са петроградским кабинетом. Оба двије су државе о томе обавијестиле остале силе. У задњем часу успјело је Француској да предочи руску владу и Русија се на то одрекла ревизије. То је она дволична руска политика, која увијек иде до крајњих граница, па онда ненадано устукне. Ми смо се томе надали, па нијесмо са руским кабинетом ништа уговорили. Разлог је тога руског поступка очито тај, што у Петрограду јасно увиђају противречно расположење Аустро-Угарске. Ушљед овог преокрета ми смо увидјели нужду, да се одрекнемо ревизије. Монархија је тиме опет доказала своју миро-

љубивост, јер да је при свом захтјеву остала, морала би га оружјем провести. То не би било скопчано са опасношћу, јер ни једна европска сила не би имала право да се уплете. Ми смо приморани да Бугарској самој препустимо, да са оружјем у руци у блиској будућности све крајеве опет освоји, што су јој сада одузети.

Тако „А. Нап“, односно аустриско министарство спољних послова. А већ не треба да истичемо, да су пошљедњи закључци врло смјели: да би монархија оружјем у руци могла несметано да проводи ревизију уговора, као год и пострекавање Бугарске на реванш.

Али то је споредно. Главни је резултат: да је и А. Угарска од ревизије уговора одустала и да је то питање скинуто с дневног реда.

Зашто је ревизија напуштена

— Русија у питању Једрена —

Лондонски дописник „Н. Времена“ добио је ова обавјештења о међународној ситуацији:

Италија је попустила наваљивању Њемачке и пријешла је уз њу. Амбасадори обје силе изјавили су у Бечу да Аустро-Угарска не треба да рачуна на потпору њихових влада у акцији, која би имала за сврху ма какву промјену букурешког уговора.

Русија, видећи опште нерасположење сила и одлучно повлађивање букурешком споразуму од стране Њемачке, жели да, настојавајући на ревизији уговора, пусти да Њемачка узме улогу заштитнице свих осталих балканских народа.

Руска дипломатија је врло опрезна у својој акцији односно Турске. Војни притисак се не предвиђа, него само финансиски у облику нелопуштања да Турска увећа царине и у облику одбијања сваке финансиске помоћи, што се сматра као довољно па да се порта принуди да остави Једрене.

Ипак, лица која су позната са турском политиком указују на то да се Турска дивно умје да нађе без новаца и требаће много времена да финансиски притисак донесе плода.

Реални политичари сматрају да је пад Једрена у турске руке врло повољан фактор за мир. Док се буду налазили у Једрену, Бугари ништа неће предузимати против других Балканаца, него ће, шта више, тражити њихову потпору за акцију против Турака, што може довести до зближења у другим питањима.

Порта је својом политиком припомоћу да постане балкански савез и може припомоћи да се он и обнови.

Равнотежа на Балкану

— Констатовања аустриских листова —

Када је истакла несрећну и сада већ пропалу идеју о ревизији Букурешког Уговора, аустро-угарска влада је наглашавала да то чини стога, што је тим уговором бајаги поремећена равнотежа на Балкану. Шта је она под равнотежом разумјевала, то ваљда нико живи не може знати и разумјети. „Пестер Лојд“ је истина, објашњавао, да балканска равнотежа може постојати само тада, када буде Бугарска толико јака колико су јаке Србија и Грчка заједно. Разлог му је за то био: јер су Србија и Грчка у савезу!

Да ли је то било баш и мишљење аустро-угарске владе, то је питање, ва да по крајњој бесмислици, која га карактерише, не изгледа да је много далеко од ње.

Међутим, без обзира на то питање, аустроугарска влада је демантована у својој тврђењу о равнотежи баш у својим рођеним листовима. Један војни стручњак у „Новој Сл. Преси“ написао је опширан чланак о будућим војним снагама балканских држава. Наравно, да се сви његови подаци не могу узети као тачни, нити се на њих смије и може са сигурношћу ослоњити. Али ти његови подаци, онакви какви су, подједнако нетачни за све државе, врло добро истичу до очигледности јасну равнотежу на Балкану.

Тај „Пресин“ стручњак рачуна, да ће Србија, ојачана и проширена, моћи у једном будућем рату имати 350.000 пушака, 8.000 коњаника, 300 митраљеза и 800 топова. Црна Гора ће моћи имати, по његовом рачуну, у будућем рату до 45.000 пушака, 50 митраљеза и 100 топова.

Бугарска би, по томе рачуну могла да има око 400.000 пушака, око 400 митраљеза, до 10.000 коњаника и око 900 топова.

Грчка може имати 300.000 пушака, 100 митраљеза, 4.000 коњаника и око 400 топова.

Као што се види, ове цифре, и ако нијесу поуздане, сликају врло тачно балканску равнотежу. Према подацима овог аустриског стручњака, двије српске краљевине, Србија и Црна Гора, биће једва толико јаке колико сама Бугарска. То је у осталом, без обзира на цифре, у принципу оно исто, што се хтјело постићи са Букурешким Уговором.

Аустро-угарска влада је у својим нетачним тврђењима о равнотежи на Балкану, дакле, демантована од својих стручњака, према чијем би се мишљењима, као што се види, прије могло рећи, да је балканска равнотежа поремећена у корист Бугарске, него ли на њену штету, као што то за њу адвоцирају бечки адвокати.

Ко мути у Арбанији

— Туђински агенти буне Арбанасе —

У пошљедње вријеме учествовали су гласови у аустро-угарској штампи о незадовољству питомих грађана, „аутономне Арбаније“, о њиховом расположењу према Србији и Црној Гори, и њиховим припремама да се отворено побуне против сједних држава и т. д. Провидан је циљ, који се жели постићи овим гласом. Сад је баш на реду детаљно разграничавање између нас и Арбаније, и за то треба претпоставити Европи, како би та нова и дефинитивна граница требала да прошири „аутономну Арбанију“, на рачун Србије и Црне Горе. Али те вијести аустро-угарских листова откривају и другу интересантну ствар.

Ко упоређује догађаје и писање те штампе може лако запазити, да штампа која инспирише Бал-Плац пише врло често о догађајима, које истина припрема или бар жели аустро-угарска политика, али врло често њихова штампа преухитри догађаје и пише о догађајима као свршенима а они се, из буди каквог разлога, и не десе.

И данас посматрамо један од таквих случајева. У сјеверној Арбанији сва ровења разнијех агената нијесу успјела, да покрену Миридите и они су остали мирни.

И удружени напори са Санданским, Исом Бољетинцем и Бајрам-Цуром, остали су без успјеха.

Али је за то ипак аустриска и угарска штампа писала, да се баш тамо буне Арнаути против Србије и Црне Горе тако, да је и биоградски и наш Пресбирио морао то демантовати. Сад, кад се аустриска и угарска штампа враћа на те побуне, стижу нам гласови, да заиста на југу из долине ријеке Мати арнаутске чете од 20—30 људи нападају ноћу на предстраже.

Те чете комбинују којекакви агенти по цијену од једне или двије лире од четника и бацају их на српске предстраже. Зна се, да је једна држава откупила од Бугарске заплијењене старе турске пушке и ови су четници наоружани тим пушкама, да би се та држава могла изговорити, да ту нијесу умјешани њени прсти, јер пушке нијесу њеног система.

Али су ти изговори и сувише слаби да могу користити њиховим проналазачима. Отуд се с правом може извести овај закључак: Дошле су прво вијести, да догађаји нијесу шљедовали међу Миридитама на сјеверу, али се зато сад јављају ови исподи на југу. Го је један доказ више, да то разни агенти припремају са знањем своје владе.

Питање Једрена

— Русија не оставља Бугарску —

Питање букурешког мира свршено је. Једино Аустро-Угарска била је придржала право ревизије, и била би се задовољила с дипломатским преворима. Изгледа, да је и тај корак већ учињен. Говори се наиме о једној депеши грофа Берхтолда румунском министру Мајореску, у којој аустро-угарски министар спољних послова означаје букурешки мир привременим, док Мајореско одговара, да је Берхтолд до свхаћање погрешно, јер је мир дефинитиван. По најновијим бечким вијестима, ако су истините, напустила је сада монархија сасвијем право ревизије. О том се неће страни кабинети обавијестити, него ће министарство спољних послова узети букурешки мир ћутке на знање.

На тај начин нестало је питања о ревизији букурешког мира с дневног реда европске дипломатије. Но мјесто ревизије долази у расправу, и то на прво мјесто, питање о Лондонском Уговору. Прекршила га је Турска, а Европа не предузима ништа, да је присили на одржавање лондонских закључака. Све велике силе без изузетка признају, да је Турска учинила нешто, што не би смјела. Она су се договарале, што би требало учинити, да Турска опозове своје чете са бугарског територија, а договарају се и сада. Предузеле ипак нијесу ништа. Турска влада зна добро, да Европа није сложна нити ће се сложити, кад се ради о интересима турског царства, па се ни најмање не обазире на савјете и на пријетње великих сила. Турске чете марширају све даље.

Нехај великих сила дозлогрдио је Русији, а све очитији пркос турске владе морао ју је већ и огорчити. Пошљедњих дана узела је руска влада цијелу ствар у своје руке. Нико јој не може забранити, да она прихвати поштовање уговора, кога су све велике силе заједно утврдиле и потписале. Русија је већ отпочела своју акцију. То се и очекивало, особито од онога дана, кад се знало за честитку

ПОДЛИСТАК

КАКО СМО ДОПАЛИ РОПСТВА

— Четири крвава дана у Бевђелији —

Друга пољска болница П. позива тичомке дивизије смјештена је у Бевђелији, скоро најдешњој вароши у Македонији, гдје је живот појединачна најбурији. 16. јуна био сам нешто забринут и невесео у дворашту основне школе у којој је и болница смјештена. Дувао је јак вјетар и од прашице готово се није могло никуда. У том дође к мени мој пријатељ поп Глигор, парох бевђелиски, човјек од својих 50—55 година, снажан и добро развијен, велике риђе и просједо браде, слободан. Био је највећи комита за вријеме турског јарма, па ме замоли да се мало прошетамо изван вароши. И ако ми није било до шетње, ипак нијесам одбио понуду поп Глигора и пођем с њим право ка грчком манастиру «Свети Спас», гдје је уједно и грчко гробље. Одатле смо се упутили кроз варош, па преко вардарске ђуприје, путем седа Богданице. Али како је због вјетра шетња била сасвим неспосна, пођосмо назад и док смо ђуприју прелазили морали смо капе придржавати да нам их вјетар не би одбацно у Вардар. У вароши је хучао вјетар, а

кроз хуку чуо се звук музике Х. пука III. позива. Звук је изгледао жалостан, изгледа да је сама природа хтјела да пошљедње збогом одсвира томе пуку III. позива. Дошли смо у варош, па пошто са попом пописмо по једну, руковасмо се и растадосмо. Вјетар се поче смиривати, вече се већ спуштало, али некако жалосно, крваво, настаде тишина и сјем музике ништа се није чуло. Музика је и даље свирала посртног пјесму бевђелијском путу.

Исте ноћи око једног сата, на источној страни вароши чуо се јак потжули пудањ топова. Мислили смо да се борба води између Грка и Бугара. Око 7 сати у јутру — 17. избила је очајна и крвава борба између нашег пука и два бугарска пука (наших је било око батаљон и по). Пуцали су топови, праштаде пушке, гроткали митрољези са стране бугарске, са наше стране одговараху наши грећезовици «берданкама», засипани шрапнелом и куршумом.

Напад Бугара био је ужасан а одбрана наших надчовјечанска. Борба је трајала до подне, па је прекинута да се понова жешће отпочне. Наши још чувају положај. Грчке породице нагло бјеже грчкој војсци а Бугари мјештани пресрјетају и убијају их и пљачкају. Ужас! Послије подне било је страшно. Од једном настаде силна пуцњава топова а митра-

љеви нијесу престајали. Мислили смо да је то српска помоћ, али на жалост није била! Наши су потиснути и нагло одступају. А Бугари прелазе Вардар и приближују се вароши. Ми код болнице чекамо. Паника је била ужасна, страх је велики, у толико прије што је наш командир г. Др. Кољевић, резервни сан, капетан I. класе, у очи самога вечера — борбе напустио болницу и отишао у Солун.

Од љекара био је код нас само Др. Г. М. Були, резервни санитарски поручник, који је одређен да ради на бактериологији — колерични одсјек. Он, видјевши да је цијела болница са: 84 болничара, 70 болесника и 40 рањеника наших, покушених на том крвавом разбијашту, остала, предузав је одмах цијелу команду, скупио нас је, објаснио правила и прописе жењевске конвенције и казао да се нико не плаши. Ах тај тренутак! Каква је био за нас а какав за нашег доктора? У 6 сати послје подне наступио је за нас и сувише критичан моменат, јер су комите, војска и руља ушли у варош и ми смо само очекивали пошљедњи час...

Наш добри Г. Були трчао је сиромаш на све стране: указивао је рањеницима помоћ, храбро је, соколино нас, очекујући и он пошљедњи час као и ми. Видјећи овако смјелог и куражног нашег командира Др. Були-а,

окуражило се мало и ми, те се прикуписмо око њега, као оно пиљичи око квочке кад их грабљиви кобац нападне. С времена на вријеме долазио је код нас по који грађанин наш «пријатељ», који нам је обећавао да ће се узети да нам комите ништа не учине.

Најзад дође и тај настрашнији тренутак. Ах страшно је било! Ми окупљени у гомилици прегрнули од страха, г. Були напријед а руља, војска и комите помијешани, окићени ружом од стране грађаника и грађана појављују се у правцу нас. Доктор излази пред њих и јавља им да је овдје болница. Настаде тајан. Један међ бандом најстарији рече нешто ружно нашем доктору, па затим нареди да се одмах постројимо у колону двојних редова, не давши нам да ствари понесемо. Мислили смо да ће нас гдје год затворити и те ноћи поклати. У том моменту долази један бугарски потпоручник са исуканом — голом сабљом у руци, те поквари план комита, пусти нас те упртисмо ствари, построји нас у колону дростих редова и саопшти нам да смо под заштитом њиховог «Цара» Фердинанда. Наредио нам је да продужимо посао у болници до даље наредбе њиховог команданта, затим је поставио на све капије страже и удаљио се. Мало доцније је опет дошао и одузео све оружје које се затекло код болесника. Пушка је било разних калибара на броју 181.

рускога цара бугарском краљу Фердинанду приликом годишњице његова ступања на бугарски пријесто. Честитка рускога владара била је ванредно срдачна. А дошла је баш у часу, кад се Бугарска наша осамљена, у најжалостнијем стању, остављена, без пријатеља, без изгледа на помоћ. Свијет се задивило, кад је опазило, да се Русија почиње опет заузимати за једну државу, која је изневјерила и у једном, по углед руске дипломатије врло важном, моменту управо је издала.

Први знак пробуђених руских симпатија за Бугарску била је честитка рускога цара бугарском краљу. Затим је одмах отпочео рад руске дипломатије. Руска влада наиме обавјестила је све велике силе, да спрема протест за турску владу. Руски министар спољних послова Сазонов савјетовао је турском посланику, да Турска добро пази, што ради на бугарској територији. Уједно га је упозорио на велике опасности, које би је могле снаћи. Руски министар изразио је своју мисао врло енергично, што он иначе нема обичај. Из тога се закључује, да је говорио не само у име Русије, него и у име још трију великих сила, које уз њу стоје.

Занимљиво је и то, што из Берлина сада долазе о турско-бугарском заплету гласови другачији, него што су се до сада чули. Прије неколико дана констатовали су њемачки полуслужбени листови са задовољством, да ниједна велика сила неће употребити присилних средстава против Турске у корист Бугарске. Сада пак опомину Турску, нека буде паметна и добро пази што ради. На лијеп начин могло би се ипак нешто профитирати. Дође ли пак до новог рата, Турска неће имати посла само с Бугарском.

Руско ратно бродовље на Црном Мору је спремно за борбу. Очекује само на заповијест, да крене.

Јавно мишљење у Русији поздравило је радосно најновију одлуку владе. У неколико новинама се захтијева, да се Бугарској врати Дринопоље и Тракија, кад је у Букурешту све изгубила.

Русија и Једрене

— Русија не жели никакву изоловану акцију —

Удружење руских финансијера упутило је ових дана писмо предсједнику руске владе. Коковцеву, у коме га је питало, да ли је истина да се Русија обавезала Бугарској да ће јој Једрене понова освојити.

На то писмо Коковцев је дао овакав одговор: „Ако би Русија добила једногласни мандат од Европе, да истјера Турке из Тракије и Једрена и ако би при томе велике силе гарантовале Русији, да она од тога неће имати никакве штете, Русија ће ступити у акцију. Не буду ли се кабинети могли споразумјети у томе смислу, онда Русија, да би се избјегли нови међународни заплети, неће сама предузимати никакву акцију“.

Пошто у овоме питању нема никакве сагласности међу великим силама и пошто су Њемачка и Француска против сваке насилне мјере, то још јединог изгледа на успјех код Порте може имати финансијски притисак.

С друге стране „Берлинер Тагеблату“ јављају из Петрограда, да се тамо сматра да је стање турске војске у Једрену врло тешко: војници не добијају уредно ни храну, ни плату. Стога је међу војницима прилично незадовољство против владе.

Одмах су са њима наоружавани грађани вароши и оближњих села и ступали у редове војске једна, а други су ишли и оружани по вароши те убјавали људе и пљачкали њихове куће. И овога пута наш г. Були имао је пуне руке посла: ишао је код бугарског команданта тражећи од њега заштите, у болници је превијао рањенике, бодро је и тјешило нас, јер смо ми једнако сматрали да ће нас руђа пољешана с комитама испасипати. Г. Були је те вечери отишао до бугарског команданта и замолио да се дозволи да посахрањујемо љешеве, који су се на бојишту још налазили. Сјутра дан смо сахранили 13 љешева, а прије нас су Бугари сахранили око 50—60 љешева.

Те исте вечери г. Були је дошао к нама рекавши нам кроз смијех да нам је осигурао живот и да се ничега више немамо бојати. Те ноћи нико није оком тренуо; сви смо били као побјени.

18. јуна је пописан санитарски материјал љекови, завојни материјал и остало. Узета нам је сва комора а санитарске ствари преполовљене. Од коморе узето је: 50 волова, 2 телади, 9 коња и једно ждријебе; 24 воловска кола, 3 коњска и двије саге. 19.-ог је такође вршен попис. Долазили су бугарски војни љекари и један апотекар. Послије подне дошло је неколико бугарских официра;

Једномјесечни рат

— Рат — Бугарска надувеност и лудило величине — Насједње њихове преваре — Распоред трупа и судар армија — Српско нагло продирање и српска ратна тактика — Потпуно склапање Бугара —

Најзад рат је завршен послје једномјесечних операција и једнонедјељног примирја. Дешеше, које сам вам послао са ратне позорнице задржале су, по невољи, мало нетачно обиљежје ушљед захтјева цензуре, која је, то морам одмах истаћи, била слободна. Данас бих желио да у кратко изложим догађаје и да покушам да откријем саму физиономију овога рата, који је тако мало сличан свима другим ратовима.

У своме првом телеграму из Скопља ја сам ударио гласом на необјашњиву погрешку, коју су Бугари учинили нападајући у области најмање повољној за њих и расплајући своје снаге у мјесто да их прибирају. Ово погрешно сватање могло је имати повода само у чудном предубјеђењу. Надувени од сујете послје својих побједа над Турцима, заборављајући, да су и њихови савезници тукли заједнички непријатеља, они су о себи мислили да су виши од Срба и Грка и да је један напад довољан за њихову побједу.

То је једино вјероватно објашњење изненада предузете офанзиве са свуда једнако подијељеном силом, која је имала за циљ окупацију територије — спорне зоне — у мјесто уништење непријатеља. Да би се успјело, требало је оставити просте законе на тачкама најмање важним и припремити серију судара на одсудном мјесту: једном ријечју, примјенити принцип економије (уштеде) снага. Као правац напада могли су изабрати, било Ниш преко старе српско-бугарске границе, било још боље Куманово преко Ђустендила прелазом преко Криве Паланке.

Бугари су претпоставили, да најприје употребе само своје трупе у Македонији, надајући се без сумње у игру ријечи, наводећи свој напад као велику аферу предстража и мислећи, да, не објављујући рат, прикрију своју злу наміјеру.

Ова им је превара била фатална, пошто су били приморани да отпочну акцију дуж цијеле демаркационе линије у Македонији, не ослањајући се ни на какву одређену базу, која би била у вези са жељезничком пругом, ни без какве комуникације са позадином и служећи се само вијугавим путевима и планинским крајевима на једној дугој, несигурној и јако изложеној линији. Ништа горе од ове нове врсте офанзиве у кордоњу (густој наслаганој маси).

Међутим, Срби и Грци стајали су на стражи. Нарочито су Срби довели велику силу према армији генерала Ковачева. Њихова прва армија под принцем Александром поставила је двије од својих дивизија дунавску I и II позива према старој граници, а на узвишењу код Егри Паланке друге двије дивизије моравску II и шумадијску I позива као заштиту дуж тока Злетовске Ријеке.

Трећа армија генерала Јанковића настављала линију са своје двије дивизије дринском и моравском I позива према доњем току Брегалнице; њена трећа тимочка дивизија, I позива, образовала је сприједна као неку куку између Криве Њаставице и Вардара и била је у вези са

постројили су нас и наредили да останемо свега 17, а све остале болничаре и теже болеснике отјераће у Дојран. Почето је товарење рањеника на бугарским двоколицама запрегнутим воловима, гдје се здрав никад возио не би. Кукњава рањеника била је ужасна; није било тога срца које не би сузу пустило. Кад су војени кроз варош разлијегао се кукњава још горе. У овоме ужасу проломи се ваздух више нас и чу се страховита пуцњава топова са западне стране, гдје смо мислили да су Грци. Загрокташе топови и са бугарске стране. Страх и трепет настаде опет, и Бугари креташе болничаре под стражом. А задржаше: г. др. Були, Петра Илића коме-сара, Живојина Радосављевића благајника, апотекара Михајла Р. Нивића наредника, Ранђела Ђокића п. наредника, Јоцу Младеновића, Милорада Миленковића, Милорада Петковића, Миљка Милосављевића, Миљковића Ђвјетковића, Косту Кундаковића, Спасоја Животића, Александра Живановића и мене — Миљку М. Раденковића. Растанак болничара био је дирљив; љубљењу и плакању није било краја. Тада је плакао и доктор, а видно сам да плаче наредник Нивић. Нагађали смо, за кога је горе: да ли за нас што остајемо или за оне што иду. Преко 60 болничара спроведено је за Дојран, а са њима око 50 које рањених, које болесних. Дочекасмо ноћ и проведосмо је у неспавању.

грчком армијом на десном крилу са три пука III позива између Криволака и Ђевђелије. Готово свуда су Срби организовали двије линије за отпор.

Бугарски напад је извршен ноћу између 16. и 17. јуна. Он сузбија једним јединим скоком српске предстраже, али наилази на врло озбиљан отпор на првој одбранбеној линији, чији један дио заузима. Он не може да продре с оне друге стране; на десном крилу српском пак он стално напредује, сузбијајући тимочку дивизију.

Против-напад српски није изостао; припреман изјутра 17. јуна он је извршен послје подне. 18. јуна највећи дио предне линије понова је заузет, а 19. јуна је важна позиција Ријетки Букви, значајна за центар прве армије, понова освојена. Само дивизија на десном крилу треће армије непрестано се повлачила.

И поред успјеха задобијеног на своме лијевом крилу, силан напад Бугара је на-сио. Код њих је било расуло. Њихова је клонуло у толико потпунија у колико је њихово самопоуздање било неограничено. Они су осјетили на једанпут да су сами занали у опасан положај, нападајући на угао образован од опкопа српских и грчких, чији се предњи дијелови могу бацити на њих и затворити их као менгеле.

Већ прва српска армија, пошто је понова заузела цио изгубљени терен, креће се према бугарским опкопима. Она прелази 20. јуна Злетовску Ријеку, заузима послје једне живо вођене акције позицију Рајчани и улази 22. у Кочане. Она је тако пресекала на двоје армију генерала Ковачева, чији се један дио повлачи горњим током Брегалнице ка Царевом Селу, док се други дио устремљује на тимочку дивизију, која је састављена с великом муком од центра треће армије српске и оних, који су дошли жељезницом из Скопља.

Заузимање Рајчана ставља Србе у врло повољан положај. Изгледало је, да прва армија има само да гони према Царевом Селу, затим преко Џумаје и да затвори на тај начин непријатељу пут у стару Бугарску, који је с фронта нападнут од треће армије и трупа краља Константина. То би било одвише смјело ријешење, али које би брзо дало највеће резултате и завршило би за неколико дана сукоб с јасном побједом.

Српски командант је претпоставио да донесе мудрију одлуку и да најприје олакша трећој армији. Остављајући један обичан одред на стражи према Царевом Селу двије побједоносне дивизије спусте се к југу и споје с трећом армијом, да би предзеле офанзиву доњим током Брегалнице. Овај покрет Брши се врло тихо, избегава се додир са непријатељем који се савремено да се звучи титојевитно из опасне ситуације, гдје долином Струмице. 25 јуна армија генерала Јанковића, када је пријешла најзад Брегалницу код Штипа не наилази ни нашта на путу; бугарска македонска армија је пуном отступању ка Струми.

Овога дана 25. јуна српском главном команданту намеће се други проблем: он може, било да се баци на гоњење бугарских колона преко Царевог Села и Радовишта, било, користећи се тиме, што се повлачење противника врши у правцу који га удаљује од армије код Ђустендила, да управы све српске силе против ове армије преко Егри — Паланке и да је

Освиће 20. јуна. Са истока се небо заруженило а сунце се са крвавим осмјехом појављује. Ми очекујемо бугарске власти да им предадо све. Чуо сам да удара добом и ја истрчаш да видим шта је. Наредба је команданта да сви грађани од 20—40 година дођу код општине да се наоружају и ступе у редове бораца. Ко не би то послушао, казниће се стријељашем — смрћу. У 9 сати прије подне чула се пуцњава топова јужно од Ђевђелије. Пуцњава је страшна и све јача. Млет страх. Већ је подне, а пушкарнаје отпоче око вароши. Грци потискују Бугаре. Одједном се разлеже «ура» и «живио» кроз варош. Не знамо шта је? Једни кажу долази «цар» бугарски а други кажу долазе бугарски добровољци. Било је ово друго. Жена и дјеца весели, са цијењем у руци иду на сусрет добровољцима. То је било на источном крају вароши, а са западне стране улазе Грци у варош. Настаде паника. Радост се претвори код Бугара у жалост; настало је бјежање на све стране, кукњава није било краја. Бјежи бугарска војска, бјеже кожите, а жене, дјеца и људи напуштају куће па и они бјеже за војском. Пуцњава је проламала ваздух. Доносе неколико рањеника бугарских, привисмо их и смјестисмо у болницу. Жене, дјеца и људи напушташе двораште код болнице, тражећи заштиту. Улази маса грчке војске у саму ва-

туче, прије него што могне бити потпуно потпуно од бугарских трупа, које су на-ступале уз Стрму.

Главни командант не усваја ни једно, ни друго од ових ријешења. Он се задовољава трећим ријешењем које је између два прва, а које се састоји у томе, да се определили половина снаге ка Егри Паланци а друга половина ка Царевом Селу. На тај начин по други пут он одбија да искористи једну повољну ситуацију и да покуша, да нађе одједанпут ратно ријешење.

Да би се оправдало разлозима, који диктирају ово уздржавање, тако чудновато на први поглед, треба испитати догађаје који се развијаху тада на другим ратним позорницама. Бугари, одричући се, да ограниче непријатељства на спорну зону, предузели су офанзиву на старој граници од Зајечара до Егри Паланке. Снага српска, једнога тренутка раздијељена, понова се скупила и сузбила је ове нападе; али близу Егри Паланке положај двије дунавске дивизије остао је неизвјесан. Нападајући свом својом снагом само у једном правцу, главни командант би се лишио могућности, да пошље потпору на остатак линије тј. нанайугроженије тачке.

С друге стране брза мобилизација румунске војске и припрема Турака на Булаиру и Чаталци допуштаху предвиђање да ће Бугари за неколико дана бити нападнути с леђа од нових противника према којима не имају трупа за отпор. Трбрало им је дакле или да смање војску према Србима и Грцима или да оставе земљу отворену новим завојевачима са сјевера и истока. И у једном и у другом случају врјије је било уз Србе и нов положај их је позивао да ни у чему не пренагнују.

Главни командант је одлучио да пошље ка Егри Паланци двије дивизије, шумадијску и дринску првог позива, и да концентрише остале дивизије, моравску првог и другог позива, тимочку првог позива, коњицу и Црногорце, који су били на расположењу, на сјевер и исток од Кочана. 30. јуна прва армија се налази склопљена од четири дивизије дуж бугарско-македонске границе почев од тачке која везује српско-бугарску границу до Царевог Врха. Кретање треће армије ма да је простор био краћи, трајало је дуго. Тек другог јула њени су делови били су у опколу и на коњу у горњем току Брегалнице од Царевог Врха до Голечког Гребена, који раздваја кочанску долину од пехчевске, на којој се очекује лијево крило грчке армије.

Овај нов распоред трупа, које су повучене на једном знатном фронту, није погодан за офанзиву. Врло нераван терен не олакшава је ни најмање. С тога се не треба чудити, кад се види, да српска армија не предузима од сада никакв општи напад и да се ограничава на дјелимичне покрете малог развоја. Она отвара путове у планини, ушанчава се величанствено претварајући цијелу линију у једну праву тврђаву, из које није нимало лако изаћи.

Према њој Бугари су исто тако спремни одбрану и њене су трупе, које су тучене на Брегалници, имале времена да стигну у Ђустендил преко Џумаје и Дубнице. И тако се налазе у ситуацији сличној оној у половини јуна. Бугаре одржавају на мјесту сталном дјелатношћу, очекивајући Грке, који су наступили доста

роп и прши се пушкарнаје из кућа. Дођоше код болнице (унутра нијесу улазили). Ту се изљубишмо па опи продужише. Пријешли су варош па преко Вардара заузеле «српске» утврђења, гдје је наш пук III. позива сахрањен. Долазе виђени Бугари код нашег доктора и моле и траже заштиту, да не би били поклани. Доктор прија на себе ту племениту дужност, али Грци наваљују и траже освету. Ужас се наставља, освета се врши. Страх и паника код свију. Тек послје подне ета-ла је пуцњава у Ђевђелији. Борба је продужена на Дојрану. Села око Ђевђелије у племену су.

Наступила је ноћ а села Сехово и Мачуково, до саме Ђевђелије освјетљавала су својим пламеном варош. По кад кад чује се по који пушчани метак, који испуштају крвину (Бугари и Грци — шештани — криво се мрзе.)

21. дочекасмо мало слободније. Зора нас својим осмјехом пробуди а сунце нас поздравља онако исто крвавим зрацима, вјетар-пирка, птице веселене цвркују, природа, без обзира на људску објест, чини своје а кроз варош виђа се по који мали спровод, — носе гробљу на сахрану своје миле и драге, са којима су до мало час весело ћеретали.

22. јула у Ђевђелији.

Миљка М. Раденковић
Општински дјеловођа из Илина,
обвезник II. пољске болнице II. по-
зива тимочке дивизије.

тешко уз Струму и њене притоке и нијесу били још ни на узвишењу српске линије, када примирје учини крај операцијама.

Загрожавање Румуна и друге српске армије под генералом Степановићем на сјеверу и западу од Софије, развили су кризу у корист савезника, без нове борбе. Чуо сам живо критиковање главног команданта српског. Укоравали су га, што је пропустио два пут прилику, да уништи непријатеља и да регулише на дефинитиван начин балканско питање, задобивши морални престиж, који му Букурешки Уговор не даје на истом степену. Ове ми критике не изгледају оправдане.

Без сумње је педантно ријешење, које је он изабрао мало неразговорно; донесено од стране каквог ученика на курсу, оно не би задовољило испитивача. Ми га нећемо помињати ради примјене на један западни рат, гдје свако политичко схватање мора бити строго одстрањено. Али треба увијек избјежавати теориско суђење о једној ситуацији; како се, дакле, представља она у пракцији?

Србија, уморена десетомјесечним ратом, није посматрала без неспокојства, како њена војска подноси на Брегалници губитке. Бојало се, да се у тој борби не изазову и нови губитци. Трупе су заузеле све предјеле, које је народ желио да при своји. Даља победа није му стварала никакву допунску територијалну корист. Што се тиче моралног престижа и балканске надмоћности, Србија је мудро радила, не тражећи је.

Једна хегемонија ове врсте послужила би јој само, да привуче неповјерење њених савезника и свирепост злобе од стране моћног и опасног сусједа. Срби имају потребу дуге периоде мира, да би измијенили своје славне ране, организовали своје нове провинције и уживали плодове своје храбрости и свога неинтересовања. Они су то разумјели и због тога им треба честитати. **Режиналд Кан**

Прво ослобођење

„Riečki Novi List“ доноси овај чланак: „Ето мир је склопљен а ето и Русија и Аустрија одрекоше се ревизије. Осим питања Једрене и Тракије, које ће се и онако не у далекој будућности ријешити ствари спорне бар међу балканским државама више мање сведене су на чистац: Балкански проблем и ако није још коначно ријешен, а оно ипак што се тиче етно-земљинских питања он је докрајчен. Међубалкански проблем остаје још на реду, наине онај вишега стила и од далекосежних посљедица по интернационалну политику. Кад ће се тај начети да ријешава, те да ли ће се баш одмах сада започети ријешавањем, тешко је од ока шта одсјечати рећи. Многошта има још да се искристализује, многошта да се пластицира и приправља за ту вишу идеју. Не ваља сметнути с ума, да Балкан тек сада, има да баца своје одразе на интернационални живот. Балканске државе бити ће истина сад већ препуштене свом унутрашњем уређивању, консолидовању, сакупљању, дочим интернационални односи спрема Балкана тек сада искрсавају. Велико је питање, ко ће бити тај а да Балкан морално и привредно за се придобије. О овом сада размишљати није намјера овим ретцима.

Него једно је, као фактични резултат досадањег великог и тешког дјела балканских држава посебике иставити, а то је, да су балканске државе обавиле прво ослобођење своје суплеменика испод турског јарма, да су испуниле велики завјет народне душе, пјесме повјести и народне савјести.

Без сумње при извађању великог дјела у задњи час кривњом, не народа бугарског, него оних који се и превише прегузетно дрзнуше да дрмају његовим усудом те „гуђински“ проиграше његову јуначку срећу и ставише малне и погубељ — лакоумно, безсавјесно, туђински готово цијелу његову екзистенцију и будућност на коцку — ово велико дјело донекле је, али временски, заустављено. Још у задњи час добри славенски гениј је хтио, да ће Бугарска ипак бројем пучанства и опсегом земљишним моћи да стоји о бок другим својим другарицама. Ми се томе од срца веселимо и у таквим приликама налазимо боље увјете напретка Бугарске саме и свију балканских држава! Бугарској су приштени сви увјети реставрације и часне утакмице са својим другима. У овој околности може Бугарска да нађе врло снаге, бодрена и поуздања. Велика и ухарна задаћа би била, да сви слојеви Бугарске ово схвате. Ало ју ние такво стигло, да би се могла у злу поништити. Снаћи се у потреби знак је крепости и снаге неизгубљене.

Ова посљедња епизода балканских догађаја, наине међусавезнички рат, — једна

је епизода, којој су били и други народи сведоком у својим доживљајима. Та Италија средовјечна а и Њемачка могла би пружити у том погледу сијасет аналогја. Ђенова, Милан, Фиренца и Млетци, те њемачке државице — зар нијесу водиле братоубиличке ратове, док се је све средило, искристализовало, док не постаде велика уједињена Италија, Италија пуога, Италија giovane, Италија модерна? А зар исто тако и Њемачка у којој све некадање државице налазе сада свој најсигурнији паладиј своје среће, величине и завидног напретка?

Можда је хисторичка нужа да избију неке кристалizacione епизоде у повјести, у животу народа, као претеча препорода реставрације будуће величине и напретка. Post nubila Phoebus! Иза кише, ведрији су дани, иза плача, веселије појеш — пјева наш Његош.

Највише и најтеже дјело, наине оно крвавих жртава, већ је изведено — ослобођење је раја. Прво дјело, прво ослобођење је извршено, и није мјеста кобити си црну коб него имати поуздања и вјеру у се и будућу величину.

Него послје овог првог ослобођења долази ред обавити и друго. Првим се ослободило браћу испод турског јарма — сада је Балканцима да изведу друго, исто толико нужно и величајно наине оно **ослободити себе**.

Ослободити себе значи потпуну еманципацију од туђих политичких уплива, значи водити балканску самосталну политику. Ослободити себе значи не бити трска која се нагине сад источном сад западном вјетру. Ослободити себе, значи осовити себе на своје властите ноге, на своју властиту снагу. Лијепе су додуше алиансе, али је најбоља она властите снаге, знамените су ријечи великог њемачког Курфурста. То вриједи и за Балканце. Сада зна сваки на чему је, на нек гледа у колу балканском, себе ослободив од политичког туђег tutorства, (Мало славенског tutorства, држимо, ипак неће шкочити. Јер коликогод погрешака правила руска дипломатија, да није било Русије, увјерени смо да би Балканци, уза сва велика јунаштва, слабо били побрали плода од својих прегнућа.) себе у колу балканском ослободити и одоног привредног.

Кад Балканци обаве ово велико дјело свога властитог ослобођења — тек онда изражавати ће у истину оне ријечи: Балкан Балканцима.

Тек иза другог ослобођења ће Балкан бити благотворна величина себи и другима.

Дневник

На одсуству. Заступник председника Министарског Савјета и министра војног г. Лабуд Гојнић, министар унутрашњих дјела, налази се у Црмници код своје породице, одакле се вечерас враћа на Цетиње.

Наши делегати. Као што јављају биоградски листови, г. бригадир сердар Јанко Вукотић, министар председник и министар војни, из Биограда је у прошли четвртак стигао у Скопље и одмах се одвезао у штаб врховне команде, гдје се уписао у књигу Њ. Краљ. Височанства Престолонашљедника Александра, а потом је посјетио ђенерале г. г. Мишића и Бојовића и учинио још неке посјете. У подне се г. бригадир одвезао на аутомобилу у Велес, гдје је обишао наше трупе, које су ту биле улогорене и одакле су почеле евакуисање за Црну Гору. Пошто је посјетио команданта треће армије ђенерала г. Б. Јанковића, г. бригадир се вратио у Скопље.

Г. Јован Матановић је опет отпутовао с Цетиња за Биоград.

Мио гост. На Цетињу се с породицом бави ових дана г. др. **Вратислав Черни**, адвокат и познати велики пријатељ нашег народа из Прага. Г. Черни је двије недјеље провео у Улцињу, који је и ранијих година радо посјећивао, а сад на Цетињу обилази многобројне отмијене пријатеље своје. Име г. Чернијево је тако добро познато и тако дубоко укоријењено у срцима нашег народа, да је излишно да и овом приликом упозоримо на све оно што је овај освједочени наш пријатељ учинио за нашу омладину, која се школује и учи занате у Чешкој, као год и за све оне, који је посјећују. Желимо му што пријатнији боравак у нашој средини!

† **Филип Врчевић.** Породицу Врчевић за ово кратко вријеме задесио је и други тежак удар. Јуче је у Улцињу, гдје је на боловању био, преминуо Филип Врчевић, чиновник Министарства Финансија, послје дужег али тешког боловања. Умро је у најљепшим годинама, када је требао да корисно послужи и земљи и

породици. Покојник је био тих, миран и кротак човек, добар друг и ревносан службеник. Оплакује га увијелина мајка, брат, сестре и многобројна родбина. Покојнику нека је лака земља, а породици наше саучешће.

Лијеп примјер. Пишу нам: У крвавом боју, са источне стране ријеке Брегалнице, 5. јула ове године пао је тешко рањен црногорски војник, Анто Т. Вукчевић, који је прошле године, кад је рат с турском царевином објављен, био у Анаконду, у Сјеверној Америци, и за 30 дана стигао на бојишту у Луарсу 1. новембра исте године. Како у том, тако у свим бојевима, које је његова чета чинила, показао се као врло добар војник. И сад је, ето, допао тешких рана на македонском бојишту. Бугари су хтјели, како су били близу, растргнути га на бајонете, али у томе прискоче Антови рођаци, да Анта носе. Анто их је преклињао, да одступају, али ови нијесу хтјели живи никад оставити Анта, на коме су биле 4 ране. Узевши Анта под непријатељским куршумима изнесоше га испод бугарских ногу. Данас се Анто налази у 25. резервној болници, у Биограду. Љекари тврде, да ће Анто пребољети.

Лекције из француског. Један ђак, који је матурирао на француској гимназији, нуди се да даје лекције из француског језика. Породице, које би жељеле учити и упознати своју дјецу с француским језиком, нека се јаве уредништву. Цијене су најумјереније, повољне за сиромашне, и ми овог сиромашног студента топло препоручујемо.

Почетак рада у Трговачкој Академији. Управа Трговачке Академије у Биограду објављује, да ће се ове школске године отворити у I разреду два (2) одељења (мушко и женско). Пријављивање ученика ца зт упис у I разред извршиће се 26., 27. и 28. августа, а упис у I разред извршиће се 29., 30. и 31. августа. Предавања у свима разредима (I, II и III) почеће 1. септембра.

Забљешке из рата

Нови Танаско Рајић

Војници и официри, који су стигли из Пепелишта, причају једну у исти мах и дивну и грозну причу о јуначкој смрти артиљериског поручника Милорада Гавриловића, Млади поручник Гавриловић, син државног војног пушчара у Зајчару Љуба Гавриловића, са два своја брдска топа тукао је Бугаре са једног брежуља крај Пепелишта. Борба је била огорчена. Бугари су, све у новим и новим низовима, силно наваливали и наши су им одолевали колико се год могло. Три бугарска јуриша одбијени су бајонетом, али тада им је стигло појачање. Наша пјешадија, бројно много слабија, почела је бити потискивана. Бугари су били све ближе, били су већ на педесет метара, нападали су као безумни. Али поручник Гавриловић је, обасут непријатељском ватром, стигао и кроз крај својих топова, који су низали метак за метком на Бугаре.

Стигли су већ и на двадест корака и сазивши официра кидисали су га њега. У томе тренутку поручник Гавриловић, не мичући, се извадио је револвер, уперо на помаљену гомилу и оборно неколицину њих. Бугари су заурликали и у часу десет, двадест, педесет њих склептали су се око њега оборивши га кундацима и бајонетима на земљу. Измрцварили су га, исјекли али га нијесу могли одвојити живога од толова. Нијесу могли понијети ни те његове топове као трофеје, јер док се, преморени и исаквањени тешким губитцима одмарали, стигли су свежи српски одреди, испред којих су они побјегли оставајући чак и своје оружје.

Српска артиљерија

Послје првих сукоба са Бугарима, враћао се рањен из борбе један српски артиљериски официр; јахао је на коњу, а био је рањен у руку. Тако рањеног срели су га неколико Црногораца, који су напустили своју бригаду, да би се одужили и помогли својој браћи. Пришли су му, замолили га да се сагне и пољубили га у чело. „Срећне ти ране, јуначе!“ рекли су му. „Ама тако ти вјере, брате, кажи нам, јесу ли оно ваши топови што грме; познајемо им звук са Скрада.“ Рањени официр одговорио им је, ди се нијесу преварили.

„Еј,“ рече један од њих, „да нам је нешто ваше артиљерија, па би са овом нашом пјешадијом не само Бугарску побједили, већ би цио свијет освојили.“

Телеграфски извјештаји

Њемачки цар на Криту

Атина, 9. августа

Скупштина ће бити сазвана у октобру. — Новине доносе вијест да ће цар Вилхелм, идуће недјеље доћи у Крф, гдје ће се бавити четири дана, затим ће ићи у лов у Епир. Краљевска фамилија и грчка флота дочекаће њемачког владара.

Бугарска и Грчка

Атина, 9. августа

Бугари су преко руског посланика у Атини, молили владу грчку, да не повуче грчке трупе из Ксанти, Џумулџина и Дедеагача, док тамо не дођу бугарске власти и војска. Молба Бугара је услишена.

Вицеадмирал Ланиус

Беч, 10. августа
Вицеадмирал Ланиус умро је.

Руска царска породица

Севастопољ, 10. августа
Царска је породица приспјела овдје.

Око Једрена

Цариград, 10. августа
У добро обавјештеним политичким круговима се тврди, да се између Турске и Бугарске воде тајни преговори односно Једрена.

Русија и Једрене

Париз, 10. августа
„Матен“ доноси, да је Русија изјавила Турској своју непоколебиву вољу, да примјени строге мјере како би егејска обала, која је Букурешким Миром дата Бугарској, остала истој. Што се тиче Једрена, Русија ће се за сада задовољити финансиским бојкотавањем Турске, али тражи потпуну евакуацију Једрена.

Руски цар аустријском ћесару

Ишл, 14. августа
Цар је примио амбасадора Русије Гирса, који му је предао позив руског цара да присуствује у октобру посјети руске капеле у Лајпцигу. Цар је одредио да надвојвода Франц Фердинанд присуствује свечаности. Гирс је одликован великим крстом реда Св. Стевана.

Нови енглески посланик

Лондон, 14. августа
Енглески амбасадор у Бечу Картрајт дао је оставку. На његово мјесто именован је Бунсен, садашњи посланик у Мадриду.

200—300 радника

потребно је за оправку пута Бар—Улцињ. Радници нека крену одмах на рад.

Стано Ускоковић

п. п. бр. 30, 1,3
Улцињ

ТРАЖИ СЕ једна половна каса, добро очувана, 3—400 кила тежине. Обратити се на

Ш. Шобајић и синови
Никшић.

П. п. бр. 27, 1,3

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распоредити велику количину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим ђоновима са клинцима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО размишљење поужејем.

S. URBACH'S Schuh-Export Krakau, № 5. (Drr).
Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо. П. п. бр. 28, 1,1

Моме незаборављеном брату

† **ТОМУ**

погинулом 5. јула ов. год., на Брегалници, даваћу четрдесето-дневни помен у Влашкој цркви на дан 15. августа о. г., у 6 сати из југра, о чему извјештавам сроднике, пријатеље и познанике.
Цетиње, 10. августа 1913.

Ожалошћени:

П. п. бр. 26, 1,1
Никола Л. Шпадијер

ПОМЕН

Мојим сродницима, пријатељима и кумовима јављам по мене тужну вијест — да је 5. јула погинуо на ријеци Брегалници као добровољац чете доњокрајске мој по Богу син

† **Божо Абрамовић — Бјелица**

којему ћу 15. августа држати парастос у парохијалној Влашкој цркви у 10 сати прије подне.

Цетиње, 1. августа 1913.

Ожалошћени:

Илија Богданов Јабучанин
П. п. бр. 29, 1,1